

Vývoj dětské řeči a možnosti její stimulace

Vývoj řeči dělíme do dvou základních období – **předřečové období** – asi do 1 roku – do vyslovení 1. slova; **období vlastního vývoje řeči** od 1. slova. V přerečové období je **důležité s dítětem komunikovat, laskavě ho oslovovat a reagovat na jeho zvukový projev, tedy na 1. pokusy o komunikaci. Řeč se vyvíjí v souvislosti s vývojem sluchu, zraku, myšlení a pohybovým vývojem.** Při rozvoji těchto oblastí podporujeme i vývoj řeči.

1. Hned po narození se dítě projevuje **křikem**, který má **tvrdý hlasový začátek**. Nenecháváme proto dítě dlouho křičet, aby nedošlo k poškození hlasivek.
    - V rámci rozvoje **komunikace dítě laskavě oslovujeme**, snažíme se tak udržet jeho pozornost. Důležitá je také **somatosenzorická komunikace – doteky, pohlazení, změny poloh – rozvíjíme tak neverbální komunikaci**, která je ve vývoji řeči prvotní.
  2. - 3. měsíc – **měkký hlasový začátek – dítě křikem vyjadřuje své pocity**. Objevují se první hrdelní zvuky v poloze na zádech – broukání, na které rodiče pozitivně reagují a upevňují tak snahu dítěte o komunikaci
  3. - 4. měsíc
    - Dítě hledá zdroj zvuku, otáčí se za ním, experimentuje s mluidly – **objevuje se žvatlání**, kterým se dítě snaží záměrně komunikovat.
    - **Podněcujeme** zvukové projevy dítěte – **oslovujeme ho, odpovídáme na jeho žvatlání, zpíváme** lidové písničky, umožňujeme dítěti poznávat okolní svět, co nejvíce smysl – zrakem, sluchem, matem, čichem a samozřejmě, takto malé dítě věci i ochutnává. Vhodné jsou i zvukové hračky
  4. - 6. měsíc – dítě začíná **rozlišovat zabarvení hlasu** – i když řeči ještě nerozumí **vycítí, co se děje** – zda se na něj matka zlobí, je rozčilená, nebo je vše v pořádku. Dítě výrazně vnímá také melodii a rytmus, proto jsou pro něj vhodné nejen písně, ale i krátké rytmické **řikanky**, které spojujeme s pohybem (**ťapy, ťapy; Berany, berany duc; paci paci...**).
  6. - 8. měsíc – dítě začíná **napodobovat lidské zvuky** – je důležité, aby nás dítě nejen **slyšelo**, ale aby mohlo také **odezírat pohyby mluidel**.
    - Vytváříme jednoduché **spoje mezi předmětem, osobou a jeho pojmenováním** – důležité je užívat **stále stejné označení** – pojmenování. (pes - pes)
  - 8 – 12. měsíc kolem 10 měsíce **dítě začíná rozumět řeči** – dovede ukázat některé osoby, věci – má vytvořené první asociace.
    - **Dál pojmenováváme okolní jevy, komentujeme dění, kolem nás, komentujeme jednání a pocity dítěte.** Učíme se poznávat a pojmenovávat jednotlivé části těla – kde máš nos, pusku, oko, ucho,...
    - Stále intenzivněji využíváme **dětské knížky hlavně - leporela**
      - nejprve dítěti obrázky **ukazujeme a pojmenováváme**
      - potom dítě **ukazuje** pojmenovaný obrázek
      - nakonec dítě **samo pojmenovává** ukázaný obrázek
- Pro dítě je důležité stále **opakování**, tak jako stále stejně pojmenováváme předměty a jevy kolem nás, tak chce slova slyšet stále stejně i v případě obrázků a kratičkových textů.

2. Období vlastního vývoje řeči

1 – 1,5 roku – Tak jak dozrává vývoj hrubé motoriky a dítě kolem 12. měsíce začíná chodit, dozrává i vývoj mluidel a objevuje se **1. slovo**. Zároveň s možností dítěte pohybovat se, se rozšiřuje jeho zorné pole a dítě získává další podněty k rozvoji řeči.

Dítě se učí jak dělá, které zvíře. Pro rozvoj motoriky mluidel využíváme i pokusy dítěte o samostatné stolování – olizování lžičky, sání, ze slámky, atd.

Pokud dítě po prvním roce ještě nemluví – může jít o přirozený projev, někdy začnou děti mluvit později již ve větách. Pokud dítě vyrůstá v podnětném prostředí je nutné vyloučit sluchové, zrakové, mentální nebo tělesné postižení.

1,5 – 2,5 let

Dítě začíná užívat dvojslovné věty. Začíná tzv. první věk otázek – Co je to? Před dítětem hovoříme spisovně, nešísláme – jsme pro dítě řečový vzor.

Kolem druhého roku čteme dětem krátké pohádky. Dítě začíná postupně ohýbat slova a užívat je ve správném tvaru. Správné užívání gramatických tvarů se ustaluje u některých až do 4. roku. Proto dítě netrestáme, nenapomínáme za nesprávný tvar, neboť se to teprve učí. V tomto období začíná dítě myslet ve slovech – jde o verbální myšlení.

2,5 – 3,5 let

V tomto věku o sobě dítě ještě často mluví ve třetí osobě. Typické jsou otázky Kde? Proč?

➤ Dítěti přiměřeným způsobem vysvětlujeme jevy, na které se ptá. Učíme ho krátké písničky, básnička, říkadla.

V období kolem třetího roku dítě tvoří všeobecnější pojmy a řeč tak postupně přechází na druhou signální soustavu. Tyto náročné myšlenkové operace mohou vést k těžkostem v řeči – k opakování hlásek, slabik, slov; k zarážkám v řeči – řeč je neplynulá.

Jak v takovém případě postupovat :

dítě neopravujeme, nenutíme k zopakování obtížného slova, netrestáme, nevysmíváme se,

dále je dobré snížit nároky na dítě, nevšímat si jeho obtíží, neklást příliš otázek, nechat dítěti dostatek času k tomu, aby se vyjádřilo, neskákat mu do řeči, slovo se kterým má problém, u kterého se zarazí – vyslovíme za něj. Dbáme na to, aby si dítě pokud možno své těžkosti neuvědomilo.

3, 5 – 5 let

Řeč je stále dokonalejší, gramaticky správná.

Pro rozvoj slovní zásoby využíváme **pohádky**, ptáme se dítěte na děj, dítě se postupně **učí vyprávět základní linii příběhu**. Řeč rozvíjí i nejrůznější stolní hry, např. obrázkové loto, domino. Vhodné je i třídění obrázků, předmětů, dle jejich významu, doplňování chybějících slov ve větě, pomocí hraček obrázků.

Pro rozvoj výslovnosti jednotlivých hlásek rozvíjíme fonemický sluch a motoriku mluvidel.

Obratnost mluvidel – můžeme rozvíjet při hře, využíváme napodobovací schopnosti dítěte:

Jazyk: pohyby dopředu, dozadu (čertík), zleva doprava, nahoru dolů, olizujeme horní, dolní ret, snažíme se dosáhnout na nos na bradu. Těžší je pohyb jazyka do kruhu – kdy může jazyk něco dobré ze rtů olizovat.

Rty: dítě nejprve brnká o dolní rez – zvuk brm, Dále frkání koníka – rty se rozybrují, kapřík – vtažením tváří dovnitř – rty tvoří jako by osmičku, lze jí i pohybovat. Zkoušíme i špulení rtů a široký úsměv.

Měkké patro – kloktání

Rozvoj fonemického sluchu – rozlišování podobných hlásek, zvuků – se rozvíjí rozlišováním zvuků zvířat, citoslovcí; učením básniček, říkadel, zpěvem, rytmizací slov spojenou s tleskáním.

5 - 6 let

Dítě dokáže vysvětlit jednoduché pojmy, jejich význam, funkci; dokáže reprodukovat kratší příběh, počítá konkrétní předměty, popisuje děj na situačním obrázku.

Dále rozvíjíme motoriku mluvidel

Jazyk: zkusíme olizování zubů ze zadu, dáváme jazyk nahoru za zuby a dolů s mírně otevřenou pusou, **ale brada se nesmí pohybovat**. Pohybujeme jazykem po patře ze zadu dopředu. Zkusíme korýtko, val.

Fonematický sluch

Hrajeme hry jako:

- slovní kopaná na poslední slabiku – rozdělíme slova na slabiky a na poslední slabiku vytvoříme slovo – dítěti pomáháme, pokud potřebuje.
- vymýšlíme slova na dané písmeno,
- při čtení příběhu, dítě reaguje na domluvené slovo a další.

Správná výslovnost hlásek by měla být ukončena do 6 až 7. roku.

Vývoj výslovnosti hlásek

1 - 2,5 let - A, E, I, O, U,
P, B, M

2,5 - 3,5 let - AU, OU,
H, CH, K, G
J, L, D, T, N, V, F,

3,5 - 4,5 let - BĚ, PĚ, MĚ, VĚ, Ď, Ť, Ň

4,5 - 5,5 let - Š, Č, Ž

5,5 - 6,5 let - S, C, Z, R, Ř

6,5 - 7 let - diferenciaci Š, Č, Ž - S, C, Z (např. ve slově sušenka)

Je dobré si ohlídat, když **čtyřleté dítě ještě neměkčí**. Stejně jako když zaznamenáme, že dítě **tvoří hlásku zcela nesprávně** – např. **mezizubní** výslovnost sykavek, nesprávně tvořené (velární) R. Zde je nutná pomoc logopeda, jinak se nesprávná výslovnost zafixuje a později se velmi těžko odstraňuje.

Co ovlivňuje správný vývoj řeči ?

- **správný mluvní vzor** – dítě napodobuje co slyší – je dobré nesprávnou řeč rodiče napravit společně s dítětem. Na dítě nešíšláme!!! Prospívá méně zdrobnělin.
- **podnětné prostředí** – dostatek zrakových, sluchových motorických podnětů, pocitu lásky jistoty, připoutání. V rodině mluvit, mít o dítě zájem ...
- **dostatečně rozvinutý fonematický sluch** – vnímání rozdílů u podobných zvuků, hlásek.
- **obratnost, nižší pohyblivost mluvidel**

Špatný vliv může mít ...

- **Přetížení, vysoké nároky na dítě.** Kroužky - sport, kytara, jazyky, odpolední vyučování. Pravidlo „**všeho s mírou**“ **dnes platí o to víc**, jak se doba zrychluje. Kórtání bývá následkem dlouhodobého přetěžování.
- **minimální tělesná aktivita.** Motorické dovednosti úzce souvisejí s řečovými. Kde má ale dítě sedící hodiny u počítače získat fyzickou zdatnost, bohatou slovní zásobu a schopnost rozumět i neverbální složce řeči - modulaci hlasu, melodii věty, akcentům?
- **Akustický smog**, tedy nadbytek zvuků, hluků, všudypřítomná hudba, rádio, hlučné stroje, auta. To vše otupuje schopnost rozlišovat zvuky, tedy i hlásky a vyvolává ochranný útlum - „zavíráme uši“, přestáváme naslouchat.

Další vlivy:

Řeč a dudlík

Pusinka dítěte je dudlíku plná. Pokud se tak děje neustále a dlouhodobě, v ústech není dostatečný prostor pro přirozený rozvoj mluvidel, dítě má menší prostor k experimentování s hlasem, ovlivňuje se tvar čelisti a postupně i artikulace. Dumlání se stává návykem, který se později často velmi komplikovaně odstraňuje. Při častém a dlouhodobém dumlání dudlíku i palce se jazyk vysouvá směrem dopředu. Posiluje se tím nesprávný průběh polykání, kdy se jazyk nepohybuje směrem k tvrdému patru, ale mezi zuby. Výsledkem je otevřený zubní skus, nesprávný vývoj zubů, křivá čelist, narušená artikulace. Následkem toho dítě čeká nejen finančně a časově náročná péče ortodontisty, ale také dlouhodobá logopedická péče.

Kdy odebírat dudlík

Dítěti, které si na dumlání zvyklo, bychom měli dudlík odebírat **vždy, když je spokojené a nepláče, vždy, když si s dítětem povídáme a čekáme, že nám bude „odpovídat“**. Když je **dítě aktivní**, např. leze, hraje si, prohlíží si ručičky apod., je téměř trestuhodné nechávat ho při tom dumlat. Dále není nutné, aby mělo miminko dudlík, **když spí**. Často s dudlíkem usne a ve spánku ho vyplivne. Není důvod, proč mu ho opět do úst vracet.

Vliv médií ...

Televize

Může být televize užitečná ve vývoji řeči a lze ji efektivně využít?

Vliv televize na lidstvo je poměrně značný. Za klíčový problém je odborníky považován **čas strávený lidmi u televize**. Děti se dívají déle než je zdravo a na pořady, které jsou jim určeny, jen v menší míře.

Televize neklade otázky, **nestimuluje dítě k přemýšlení**, předkládá **mnoho hotových** informací a tím potlačuje fantazii, otupuje paměť a schopnost soustředit se, vede k pasivitě v poznávání (děti chtějí poznatky jen nadiktovat, naučit se a konec, dál se o problém nezajímají).

Televizní pořady také předkládají **nereálné sociální chování**, které se u mladších dětí kóduje jako norma chování. Časté násilí **snižuje schopnost empatie** a podle psychologů vede k trvalým pocitům strachu. Výstražným signálem je také snižování tolerance k násilí.

Značné znalosti získané z tel. pořadů, často naráží na **nízkou úroveň vyjadřovacích schopností**, neschopnost je předat ostatním.

Vysedávání před televizí a omezení pohybových aktivit, je také důsledkem různých zdravotních potíží.

Jednou z možností jak negativním vlivům čelit, je **omezení sledování televize**. Člověku tak vznikne dost času nejen pro sebe, ale i pro druhé. Dění v rodině už není ovlivněno televizním programem a rodinné vztahy se vylepšují.

Málo kdo to ale opravdu zrealizuje a je tedy nutné najít další řešení.

Jednou z možností je dát televizi na méně viditelné místo a naučit se, vybrat si jen několik programů předem.

Malým dětem je vhodné omezit sledování televize na 20 min. denně. Postupně po dohodě s dětmi **programy vybírat**. Důležité je pak **sledovat daný program s dětmi**, průběžně vysvětlovat případné nejasnosti, upozorňovat na podstatné momenty děje, případně poskytnout bezpečné zázemí v dramatických částech děje.

Po skončení si s dítětem o pořadu popovídáme – Jestli se nám to líbilo, o čem to bylo, kdo byl hodný, kdo byl zlý, která část se ti nejvíc líbila, znáš podobnou pohádku, atd. Tím se dítě zbaví nahromaděných emocí a se shlédnutým příběhem můžeme dál pracovat. Můžeme si něco z pořadu namalovat, najít v knížce, přečíst, nebo si něco vyrobit, navštívit různá místa, atd. Větší děti mohou nakreslit pohádku na 3 listy a podle toho vyprávět.

To všechno vede dítě k tomu, aby jen pasivně nepřijímalo informace, bylo schopno vnímat základní dějovou linii, rozvíjelo své komunikační schopnosti a bylo schopné hodnotit, zda se mu pořad líbil, nebo ne – získává tak zkušenosti pro další výběr pořadu.

Rozhlas

Má ve vývoji řeči větší význam. Rozvíjí fantazii, schopnost aktivně naslouchat a přemýšlet.

Počítač – ovlivňuje komunikační schopnosti dítěte, ještě více. Nejen, že mluví méně, ale také jinak. Děti pak mluví podobně – málo, úsporně, není jim rozumět, nemají schopnost naslouchat a přizpůsobovat se. Tedy **stejně jako u televize je dobré si stanovit omezenou dobu u počítače.**